

נזיר לד

משה שווערד

1. תוספות מסכת נזיר דף לג עמוד א ד"ה ראה את

ראה את הכוי - שהוא ספק חיה ספק בהמה ואמר האחד הריני נזיר שזה חיה והשני אמר הריני נזיר שאין זה חיה אלא בהמה משמע מדבריו ושלישי ואמר הריני נזיר שזה בהמה ולא חיה והרביעי אמר הריני נזיר שאין זה בהמה אלא חיה והווי כשנים הראשונים אלא שהפכו דבריהן והחמישי אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה ודינו כחיה לכסוי ודינו כבהמה לאסור חלבו והששי אמר הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה דמשמע בריה [בפ"ע] ואינו יכול להרביעו לא עם חיה ולא עם בהמה והשביעי אמר הריני נזיר שאחד מכם נזיר כלומר שכוון לומר אמת והשמיני אמר הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר כלומר שיש אחד מכם שלא כוון לומר אמת והתשיעי אמר הריני נזיר שכולכם נזירים כלומר שכולכם ספק נזירים ולא גרסי' ששניכם נזירים דמוכחא בגמרא דליכא אלא תשע ככוי הרי כולם נזירין וא"ת איכפל תנא לאשמועינן כב"ש ולא כב"ה דאמרי דמי [שלא נתקיימו] דבריו אינו נזיר ויש לומר דלכ"ה נמי נהי דנזירות ודאי לא הווי נזירות מספק הווי וכולה ר' שמעון אליבא דב"ה מסיק לה דאמר גבי הרתיע לאחוריו דהווי נזיר מספק לב"ה אף על גב דאין ספקו עומד להתברר הכי נמי גבי כוי אף על גב דאין ספקו עומד להתברר לר"ש אליבא דב"ה הווי נזירין מספק והששה הראשונים ודאי נזירין מספק דמחית איניש לספיקא דאע"ג דכוי ספק חיה אותו שאומר ספק חיה הווי ספק נזיר וכן כולן ואינך תלתא בתראי מחתי נפשייהו לספיקא ויש מפרשים דשלשה האחרונים נזירים ודאי שהאחד שאמר שאחד מכם נזיר הווי נזיר ודאי לר"ש שאמת הוא שאחד מהן יש עליו נזירות דהיינו אותו שכוון לאמת וגם השני שאמר שאין אחד מכם גם זה נזיר ודאי שכן משמע דיבורו יש בכם אחד שאינו ודאי נזיר והאמת הוא כגון אותו שלא בא לאמת והשלישי שאומר כולכם נזירין שעל כולכם ספק נזירות גם זה אומר אמת לבד שלשה האחרונים ודאי נזירים לר"ש דאין צריכין תנאי וי"מ שגם [שלשה] האחרונים אינם נזירים אלא מספק שהרי יש להסתפק בדבריהן שאותו שאמר שאחד מכם נזיר איכא לספוקי מילתא שיש לפרש דבריו בשני פנים ושמא ר"ל אם יש לכם אחד מכם שיש עליו נזירות וזהו אמת שאחד מהן ודאי נזיר וגם יש לספוקי דשמא ר"ל אם יש אחד מכם שיוודע בעצמו שהוא ודאי נזיר והרי אין מהן יודע מש"ה נזיר מספק וכן האחר

שאומר שאין אחד מכם נזיר משמע אם אין אחד מכם שאינו נזיר דמשמע שידע בעצמו שאינו ודאי נזיר והרי אין אחד מהם שיוודע בברור שאינו ודאי נזיר וכן השלישי שאמר שכולכם יש לפרש דבריו שכולכם נזירין ודאין לא אמר כלום וגם יש לפרש דבריו שאמר בספק נזירות לכך כולן נזירין מספק וצריכין להתנות וצ"ע אמאי לא [תני תו שאין כולכם נזירין] בשלמא לעיל לא מצי למתני בעבור פלוגתא דרבי טרפון דא"כ לא הווי א"ר טרפון אין אחד מהן נזיר כדפי' לעיל אבל הכא מצי למתני.

2. רש"י מסכת נזיר דף לד עמוד א ד"ה לישנא אחרינא

... ואמר לנו המורה דהך סתם מתני' דהכא מיתוקמא אפילו לב"ה דעד כאן לא פליגי ב"ה עלייהו דב"ש לעיל אלא בטעות הקדש אבל בספק הקדש כגון הכא דאין יודע אם כוי זה מין חיה או מין בהמה כדאמר מר (חולין דף פ) כוי לא הכריעו בו חכמים אי מין בהמה הוא או מין חיה הוא אפילו ב"ה מודו דהווי נזיר ...

3. שערים מצויינים בהלכה

דף לד. משנה ראה את הכוי ואמר הריני נזיר שזה חיה כוי כולן נזירים. פרש"י ואליבא דב"ש דאמרי הקדש בטעות הווי הקדש, וה"ה לנזיר בטעות. כוונתו כמו שכתבנו כמה פעמים משום דאמרה תורה (נשא ו-ה) "קדוש יהיה גדל פרע". וקשה לי הרי לא קי"ל כב"ש, אלא כב"ה דהקדש בטעות לא הווי הקדש וה"ה לנזירות, וגם דוחק לאוקמי כל המשנה והגמרא כב"ש ושלא כהלכה. שוב ראיתי בפ"י הרדב"ז על הרמב"ם (נזירות פ"ב ה"י) דענין דהכא לא דמי לנדרי טעות דלעיל

(לב:) דאם הוא ראובן אינו שמעון ואם הוא שמעון אינו ראובן, אבל ככוי יש בו דרכים דהוא שוה לבהמה, ויש דברים שהוא שוה לחיה ויש שהוא שוה לבהמה ולחיה, ויש שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה, ע"י במס' ביכורים (פ"ב מ"ח ומ"ט), וא"כ אינו טעות דזה אמת וזה אמת, וכן הוא באנדרוגינוס (שם פ"ד). ומה דאמרינן שהוא שוה לזה ולזה או לזה ולא לזה, היינו בעניני מצות התורה, ולא בטבעו ובתולדתו, ע"י ברמב"ם (שם).

4. תפארת ציון

שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין וְכוּ' מִפְּנֵי שְׂכַל אֶחָד חֵלֻק מִחִבְרֵי בְּדִינֵי
[כַּמֶּ"שׁ לִקְמַן מִ"ד ע"א] לִכְן אָמַר הַתָּנָא לְשׁוֹן מִיָּנִין
שְׂכַל אֶחָד נִחְשָׁב לְמִין בְּפִ"ע וְאִין חַיִּיב עַד שִׂיאַכְל מִן
הַעֲנָבִים כְּזִית. הַתָּנָא חִידֵשׁ בְּזֵה הַגֵּם דְּהַכְּתוּב פֶּרֶט עֲנָבִים
וְחִרְצָנִים וְזִגִים וְכֹל הֵיכָא דְּפֶרֶט הַכְּתוּב לְשֵׁם הַאיִסוּר, דִּינֵו
כְּבִרְיָה לְחַיִּיב עֲלֵיו בֵּין גְּדוּל בֵּין קֶטַן [כַּדְפִי' הַתּוֹסְפוֹת בַּחֲוָלִין
צִו ע"א בְּרִ"ה מִ"ט] אַעֲפִ"כ אִינוּ חַיִּיב עַד שִׂיאַכְל מִן הַעֲנָבִים
כְּזִית. וְהַטַּעַם הוּא מִפְּנֵי דְּהַתּוֹרָה הַשּׁוּהָ אֲכִילַת עֲנָבִים
לְשִׁיתֵי יִין דְּוִי"ו דוֹעֲנָבִים מוֹסִיף עַל שְׁתֵּיתֵי יִין דְּלַעִיל

לְהַשׁוּוֹת אֲכִילָה לְשִׁתִּיה [כַּמֶּ"שׁ הַתּוֹסְפוֹת לִקְמַן ל"ח ע"ב בְּרִ"ה
וְאִינוּ] דְּכַמוּ בְּשִׁתִּיה אִין בְּרִיָּה וְאִינוּ חַיִּיב אֲלָא עַל שִׁיעוֹר
הַקְּבוּעַ כֵּן בְּאֲכִילָה אִינוּ חַיִּיב עַד שִׂיאַכְל שִׁיעוֹר הַקְּבוּעַ:

5. חידושי בתרא-המסביר

(ע) לְד. הַנֵּ"ל — הַרְמַב"ם ז"ל רִישׁ ה' נִזְיֹרוֹת שִׁנְיָה מִסְדֵּר מִתְּנִי' [הַטוּמָאָה
וְהַתְּגַלְחָת וְהַיּוֹצָא מִן הַגֶּפֶן] וְז"ל וּמִצּוֹת עֲשֵׂה שִׁיגְדֵל שַׁעַר רִאשׁוֹ כו', וְכֵן אִסוּר
לְהַטְמֵא לְמִתִּים, אִו לְאֲכֹל דְּבָרִים שְׂאִסוּרֵן הַכְּתוּב עֲלֵיו מִגֶּפֶן הַיִּין, כֹּל יָמֵי נֹרוֹ
ע"כ. וּפִירֵשׁ הַמְּסַבֵּיר שְׁבַתְּגַלְחָת יֵשׁ קִיּוּם עֲשֵׂה מִשְׁא"כ בְּטוּמָאָה וִיָּין [וְלִכְן
נִקְטָ לְשׁוֹן וּמִצּוֹת עֲשֵׂה כו'], וְטוּמָאָה, אַע"ג שְׂאִינוּ בְּקוּם וְעֲשֵׂה, מ"מ קִיּוּם
הַנִּזְיֹרוֹת תְּלִי בְּטַהֲרָה שְׁהָרִי טוּמָאָה סוּתְרָת, אֲבָל אִין הַקִּיּוּם תְּלוּי כֹּלֵל בֵּינָן
שְׂאִינוּ סוּתֵר. וְהָא דְּשִׁנְיָה הַמְּשַׁנָּה וְהַרְמַב"ם ז"ל מִסְדֵּר הַקְּרָא, דְּמִקְוֹדִים
כְּתִיב הַאיִסוּר-יִין (נִשְׂא ו' ג'), וְאֲחִ"כ אִיסוּר תְּגַלְחָת, וְאֲחִ"כ הַאיִסוּר טוּמָאָה,

י"ל דְּשְׂאֵנִי קְרָא דְּבָא אַחַר פ' סוּטָה, וְלִכְן כֹּל הַרְוָאָה סוּטָה בְּקִלְקוּלָה יִזִּיר
עֲצָמוּ מִן הַיִּין שְׁהוּא מְבִיא לִידֵי נִיאוּף [סוּטָה ב. וְרִשִּׁי ז"ל נִשְׂא ו' ב']; וְכֵן
אַחֲרֵי תְּגַלְחָת דְּבֹזָה נִידוּן כְּנֹזֵיר דְּבָה שְׁנִידוּן כְּצַדִּיק [ע' נְדָרִים ט:]. וּמִתְּנִי'
נִקְטָה טְפִי בַּחוּמְרָא, דְּטוּמָאָה סוּתֵר, וְתְּגַלְחָת מַעֲכָב עַד שִׁיְהִיָּה שִׁיעוֹר תְּגַלְחָת
דְּסוּף ל' יוֹם, מִשְׁא"כ שְׁתֵּיתֵי יִין אִינוּ סוּתֵר אִו מַעֲכָב כֹּלֵל.

6. חידושי בתרא-המסביר

(ב) לְד. וְהַיּוֹצָא מִן הַגֶּפֶן. וְהַעִיר הַמְּסַבֵּיר דְּהֵנָּה לֹא מְצִינוּ שְׁנוּזֵר דְּשִׁתָּה יִין
מְבִיא קֶרְבֵן מַעִילָה, וְצ"ע דְּהָא קִי"ל דִּישׁ מַעִילָה בְּקוֹנְמוֹת, וְאִיכָא לֹאֻ דְּלֹא
יַחַל בְּנִזְיֹרוֹת, וִי"ל דְּדוּקָא בְּנִדְרֵי הַתְּפַסָּה יֵשׁ מַעִילָה בְּקוֹנְמוֹת, וְלִפִּי הַרְמַב"ם
דְּסַתָּם נִדָּר לֹא הוּוּ מְשוּם הַתְּפַסָּה (ע' מִל"מ פ"א דְּנְדָרִים ה"א) א"כ אִין
מִתְּפִיס אִין קֶרְבֵן, וּבְנִזְיֹרוֹת שִׁישׁ בַּה גַּם קִיּוּמִים לְכ"ע אִין הַתְּפַסָּה וְלִכְן אִין
קֶרְבֵן מַעִילָה, וּבְנִזְיֹרוֹת יֵשׁ רַק הַתְּפַסָּה גְּבֵרָא בְּגֵבְרָא כְּהַמְהַרִּיט [וּפְהִרָא"ש ז"ל
נְדָרִים ב:], אִךְ לְהַמְהַרִּי אֲבוּהַב שְׁנוּזֵרוֹת הִיא אִיסוּר חִפְצָא וִישׁ הַתְּפַסָּה בֵּינָן
נְזִיר, עֲדִיין צ"ע. וְע"ל סַע"ו.

7. רש"י על נזיר דף לד/א

שלשה מינין וכו' וכל היוצא מן הגפן - כגון חרצן ויין וחומץ מצטרפין זה עם זה לכזית:

8. תוספות מסכת נזיר דף לד עמוד א ד"ה וכל היוצא

וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה - כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים שאם יאכל כזית מכולן לוקה משום דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים כו'.

9. שפת אמת מסכת נזיר דף לד עמוד א

במשנה וכל היוצא מן הגפן מצטרפים זה עם זה, בפשיטות הי' נראה דדוקא אוכליו עם אוכליו, ומשקיו עם משקיו מצטרפין, אבל אוכל עם משקה אין מצטרפין דאכילה ושתייה הן שני דברים וכמו ביוהכ"פ דאין אכילה ושתייה מצטרפין [יומא ע"ג ע"ב] וכן משמע לשון הרמב"ם [פ"ה מה' נזירות הלכה ג'] ותוס' [ד"ה וכל], אכן במאירי כתב דמצטרפין, ומביא שכן כתב רש"י בפ"ק דסוכה [ו' ע"א ד"ה כדי רביעית יין], ועיי"ש דאינו מוכרח, דיש לומר דלאו דוקא נקט רש"י שם יין. גם מה דפשיטא למאירי דשיעור כזית ורביעית אחד הוא אינו יודע מנא לי', וכל שאין שיעוריהן שוה אין מצטרפין וצ"ע.

10. תפארת ציון

היין [כדפי' התוספות] דכלל הכתוב כל האיסורים בלאו אחד להורות שמצטרפין זה עם זה. ומה שהתוספות פירש כגון ענבים לחים וכו' ולא פירשו על היין כדפי' רש"י הוא מפני שהתוספות אזלי לשטתייהו דפרשו לקמן גלי"ה ע"ב ד"ה ואינן דברישא אינו משווה שיעור אכילה לשתייה דשיעור אכילה הוא בכזית ושיעור שתייה הוא ברביעית לכן מוכרחים הם לפרש דלא קאי התנא אלא על מידי דאכילה דמצטרפים לכזית, אבל רש"י ס"ל דהרישא הוא רע"ק דס"ל דשתייה הוא ג"כ בכזית לכן פירשו דהתנא קאי על כל מה דמפורש בהכתוב דכולם מצטרפים לכזית גם דבר שתייה לדבר אכילה:

רש"י ד"ה שלשה מינין וכו' כגון חרצן ויין וחומץ וכו' פ"י שהגם שאינם שוים לא בשמן ולא בטעמן אעפ"כ הם מצטרפים זה עם זה. [ורש"י למד מלשון התנא שאמר וכל היוצא מן הגפן דמשמע כל הדברים היוצאים מן הגפן מצטרפים גם אותם שאינם שוים לא בשמם ולא בטעמם.] והתנא למד זה מהכתוב מכל אשר יעשה מגפן

11. חידושי בתרא-המסביר

ע"ז) לד: והנה פרש"י ז"ל בריש מתני' ד"ה שלשה מינין כו' וכל היוצא מן הגפן [מצטרפין זע"ז] וז"ל כגון חרצן ויין וחומץ מצטרפין זע"ז לכזית ע"כ, ואילו תוס' שם פירשו [בסוף לד.] ד"ה וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זע"ז וז"ל כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים, שאם יאכל כזית מכולן לוקה משום דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים כו' ע"כ, והיינו דוקא יבש ביבש מצטרפין, ולא יין דהוא לח, דאין מצטרפים אכילה ושתייה. [ופירש המסביר דהנה בנוגע ליוהכ"פ איתא ביומא עג: שאין אכילה ושתי' מצטרפים ויש לחקור אם הסיבה לכך הוא מפני שאין השיעורים שוים (שיעור אכילה הוא ככזית ושיעור שתייה הוא כמלא לוגמיו), או שהווי דין מיוחד שאין מצטרפים, ונוהג אף כשהשיעורים שווים, וי"ל דרש"י ס"ל דביוהכ"פ אין מצטרפים משום שאין שיעורם שוה, משא"כ כאן בנזיר דלפי משנה ראשונה בין יין ובין חרצן שיעורם רביעית [כדאיתא לקמן בתוס' לח: ד"ה ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית וז"ל וה"ה בשתייה, והיינו כמשנה אחרונה וכו' ע"ז] דבסמוך משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין, פירוש וה"ה לאכילה ברביעית ע"כ], ואפשר שתוס' ג"כ ס"ל ששיעורם שוה, אלא שסובר שביוהכ"פ הווי דין מיוחד שאכילה ושתי' לא מצטרפים, או ש"ל שתוס' כאן ס"ל שביוהכ"פ לא מצטרפים משום שאין שיעורם שוה, וגם כאן למשנה ראשונה אין שיעורם שוה (כדפי' ר"ת שם בתוס' לח:): דבין למשנה ראשונה ובין למשנה אחרונה שיעור אכילה היא בכזית, ורק חולקים לענין שתייה, דלמשנה ראשונה שיעור שתי' הוא רביעית כדרך כל שתייה, ואילו למשנה אחרונה [גם] שיעור שתי' בכזית, ולכן למשנה ראשונה אין מצטרפים, כיון שאין שיעורם שוה.

12. ספר מנחת חינוך - מצוה ששח - אות יח

והנה האוכל אחד מאיסורי נזיר לוקה משום לא המיוחד ומשום בל יחל. והנה בש"ס ל"ח ע"ב מבוארת פלוגתא, דאביי סובר דאכל חרצן אז וג' לוקין ג"כ משום לא כל אשר יעשה מגפן היין וגו', ורבא סבירא ליה דאין לוקין מלאו זה דכל אשר יעשה, דהוי לאו שבכללות, וכן פסק הר"מ כאן ה"ח כרבא לפי גירסתו, ועיין בראב"ד. והנה הר"מ פסק כאן ה"ד דגם גבי נזיר אין היתר מצטרף לאיסור, אך איסורי נזיר כגון שצירף ענבים לחים ויבשים וחרצן חג ואכל מן התערובות כזית לוקין [כאן ה"ג], וכן כתב פ"ד ממאכלות אסורות הט"ז דכל איסורים שהם משני שמות אין מצטרפין חוץ מאיסורי נזיר, דהיינו דיש כאן הרבה שמות ומ"מ מצטרפין, והוא משנה מפורשת כאן ל"ד ע"א דאיסורי נזיר מצטרפים. ובש"ס דף ל"ז ע"ב מביא ברייתא מכל אשר יעשה מגפן היין, לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה. והנה אמת אף דאין לוקין מלאו זה דכל אשר יעשה וגו', אך ילפינן מריבוי דקרא דהדין כך הוא דמצטרפים. אך צ"ע לפי מה שכתבתי בחיבורי זה כמה פעמים **[מצוה ל"ב אות ב'] בשם רש"י בשבועות כ' ע"ב ד"ה ואזהרתיה, דצריך להתרות בו משום אזהרה זו הכתובה בתורה, וא"כ כאן היאך מתרין בו מהלאוין המיוחדים, הלא לא אכל מכל אחד שיעור, ועל הלאו דמכל אשר יעשה וגו' אין לוקין. וצריך לומר דמתרה בו מכל הלאוין מכל המינים שאוכל, והתורה גזרה דמצטרף, אבל משום מין אחד אם התרו בו נראה דאין זו התראה כיון דלא אכל כשיעור ממין זה, כן נלענ"ד, ובאתי רק לעורר. ועיין בר"מ ה"ג שכתב כיצד הרי שצירף ענבים לחים עם יבשים או עם בוסר וחרצן וגו' ואכל מן התערובת כזית לוקה וכו', וכן אם שתה רביעית תערובת יין וחומץ לוקה. על כל פנים כתב הצירוף דאכילה לחוד וצירוף המשקים לחוד, אבל האוכל ושותה אינו מצטרף אף כקל שבשניהם, כמו שמבואר ביומא **פרק יום הכפורים** ע"ג ע"ב ובר"מ פ"ב משביתת עשור ה"א, והאוכל והשותה אינו מצטרף, אף דשם פ' ע"ב מסקינן מחמת יחובי דעתא, מ"מ לפי מאי דקימא לן כר' יהושע במעילה י"ז ע"א, וכן פסק הר"מ בפ"ד מטומאת אוכלין ה"א, דטומאתן שוה ואין שיעורן שוה אין מצטרף אפילו כקל שבשניהם, הכא נמי אין השיעור שוה משקה ברביעית ואוכל בכזית, א"כ אין האוכל מצטרף אפילו להשלים רביעית. וכן כתבו התוס' כאן ל"ד ע"א במשנה ד"ה וכל וכו' וז"ל, כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים שאם יאכל כזית מכולם לוקה משום דכתיב מכל אשר יעשה וכו'. והנה במה שכתבו התוס' דלוקה מכל אשר יעשה, אף דאין לוקין מלאו שבכללות, אפשר דהיתה להם הגירסא דרבא מחייב, והוא אריכות גדולה. עיין בספר המצוות לרבינו הר"מ [שרש תשיעי] ובהרמב"ן שם ובכמה תוס' [פסחים מ"א ע"ב ד"ה אמר, מנחות נ"ח ע"ב ד"ה ואיכא] ואין כאן מקום להאריך. אך על כל פנים כתבו ג"כ דוקא עניני מאכל, וחושבים הארבעה לאוין של מאכלי נזיר כמו הר"מ. אך ראיתי ברש"י שם ל"ד ע"א שכתב וכל היוצא וכו' כגון חרצן ויין וחומץ מצטרפין זה עם זה לכזית. ולכאורה צ"ע היאך מצטרף לחמור והיאך משקה דקל בשיעורו מצטרף להחמיר בכזית, דזה אינו לשום מאן דאמר, דאף מאן דפליג סבירא ליה דהחמור מצטרף לקל, אבל הקל לחמור להחמיר בודאי אין מצטרף, וא"כ היאך פירש רש"י דיין מצטרף לכזית. אך עי"ש ל"ח ע"ב בסוגיא, דהתנא קמא כאן דסובר ואינו חייב עד שיאכל הענבים כזית סובר ג"כ דעל השתיה חייב בכזית כמשנה אחרונה, וכן פירש הר"ע מברטנורא [פ"ו מ"א ד"ה אינו חייב], ועי"ש בתוס' [ד"ה ואינו חייב] ותוספות יום טוב [שם ד"ה עד שיאכל], א"כ כיון דשתיה ג"כ בכזית הוי ליה שיעורו שוה ומצטרף. אך לפסק הלכה דיש חילוק בין אכילה ושתייה, אין מצטרפין אפילו לקל, על כן כתב הר"מ רק מאכל לחוד ושתייה לחוד. ומה שכתב הר"מ דיין וחומץ מצטרפין לרביעית, אין חידוש כלל לשיטתו דפוסק לקמן ה"ט דיין וחומץ הם שם אחד, א"כ פשוט שמצטרף. והאוכל כזית ענבים וכזית חרצן וכזית זג וכזית צימוקים ורביעית יין, לוקה חמש מלקות דהוו להו חמשה שמות, וחוז' לאו הכולל היינו בל יחל. והר"מ פ"ה ה"ח השמיט דמבואר בש"ס ל"ח ע"ב דמשכח ששה מלקות כגון דאכל בין הבינים, ועיין לחם משנה בסוף ה"ח שעמד בזה, ותירוצו אינו מובן לי, ולא עינתי היטב. שתה רביעית יין ורביעית חומץ אינו לוקה אלא אחד דהוו להו שם אחד, ועיין בראב"ד בהשגות ובלחם משנה. ולברר בכל דבר השיטות צריך חיבור על כל מצוה ובאתי רק לעורר. ונזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל התראה, וזה יבואר במקום אחר בס"ד. וכבר כתבתי לך דלאוין אלו הם ככל איסורי מאכלות לכל הדינים כמו שמבואר בר"מ פ"ד ממאכלות אסורות:**

13. תוספות מסכת נזיר דף לח עמוד ב ד"ה ואינו חייב

ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית - וה"ה בשתייה והיינו כמשנה אחרונה וכו' ע"ב דבסמוך משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין פירוש ה"ה לאכילה ברביעית ושתייה בכזית כיצד משערין מביאין זית אגורי ושוקעו בכוס מלא יין [והיין שיוצא ממנו] אם שותה כיוצא בו היינו כזית ואכילה משערין דכמו שאכל מן הענבים נותנין בכוס מלא יין אם יוצא מן היין רביעית הרי אכל כרביעית **וקשה לר"ת** [על פירוש [זה] דאין דרך התנא בשום מקום להקדים משנה אחרונה למשנה ראשונה] בסדר ועוד קשה דמתחילה נקט כזית דהיינו משנה אחרונה כר"ע ומפסקי בה במשנה ראשונה ושוב חוזר לומר דברי ר"ע שהוא כמשנה [אחרונה] וע"ק דלפי [זה] היה לו לשנות במשנה ראשונה עד שיאכל רביעית כיון דבאכילה פליגי דלישנא דמתניתין משמע דבאכילה לא פליגי וע"ק דכי היכי דבעי הש"ס טעמא לדברי ר' עקיבא שמביא פסוק בגמרא שמדמה שתיה לאכילה היה לו ליתן טעם למשנה ראשונה אמאי מדמי (שתיה לאכילה) אכילה לשתייה **לכ"נ לר"ת דמתני' דקתני ברישא עד שיאכל מן הענבים כזית היינו אליבא [דכ"ע] דבאכילה כ"ע מודו דבכזית ולא פליגי אלא בשתייה דמשנה ראשונה עד שישתה רביעית כדרך כל שתייה [בכריתות בפ'] אמרו לן [דף יב:]: [מ"מ] שתיה לא גמר מיניה [דאכילה] ומצריך שתיה ברביעית ור"ע כיון דכתיב ענבים לחים ויבשים לא יאכל מה אכילה בכזית אף כל איסורים בכזית מוענבים וי"ו קדריש אף כל איסורי נזיר בכזית דהיינו שתיה דכתיב לעיל מינה וכל משרת ענבים לא ישתה והשתא וי"ו דוענבים מוסף על דלעיל דכי היכי דענבים בכזית הכי נמי שתיה הכתוב לעיל בכזית ולפירוש קמא גרסינן בגמרא ת"ק מדמי כל איסורי נזיר דנזיר לשתייה דתנא עד שישתה רביעית ור"ע [מדמה] כל איסורי נזיר לאכילה פירוש ויליף שתיה מאכילה כדפרישית.**

14. דף על הדף מסכת נזיר דף לד עמוד א

במשנה: וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה. פירש"י כגון חרצן ויין וחומץ מצטרפין זה עם זה לכזית. המנ"ח (מצוה שס"ח סקי"ח) תמה על רש"י איך היין והחומץ מצטרפין להחמיר בכזית, דזה אינו לכו"ע, דעד כאן לא נחלקו (מעילה י"ז א) אם דברים שאין שיעורן שוה מצטרפין רק בשיעור הקל שבשניהן. וכתב המנ"ח דהת"ק כאן ס"ל דגם שיעור יין הוא בכזית וכמשנה אחרונה, וכמש"כ הרע"ב כאן, וע' בתוס' ל"ח ב. (מיהו ברש"י לקמן ל"ח: משמע דלת"ק שיעור יין הוא ברביעית, וע"ש באורח מישור).

ועכ"פ מבואר מרש"י דשייך צירוף מאוכלין למשקין, ודלא כמש"כ האמרי בינה (או"ח סי' טז) והזכרון שמואל (סי' ה') **ליישוב הא דתניא בתוספתא דתרומות פ"ז דאכילה ושתייה אין מצטרפין לענין זר שאכל תרומה אף על גב דשיעורן שוה. וכתבו שם דהא דמבואר ביומא לענין יו"כ דלולא דאין יתובי דעתא כשמצרף חצי שיעור אוכלין לח"ש משקין היו אוכלין מצטרפין עם משקין, שאני התם דלא כתיב ביה אכילה כי אם לא תעונה, ע"ש. מיהו ע' במהר"ם שיק (או"ח סי' רנ"ג) שכתב בדעת הר"מ דהבבלי חולק על התוספתא הנ"ל. וע' במג"א סי' ר"י שכתב לענין ברכה אחרונה דאין אוכל ומשקה מצטרף, וע"ש בפמ"ג ובשער הציון שם סק"ה). (קובץ קול התורה, קובץ מ"ט ע' כב)**

15. ר' עובדיה מברטנורא מסכת נזיר פרק ו משנה א

ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית. וה"ה לשיעור שתייה בכזית. דכיון דכתיב **וענבים לחים ויבשים לא יאכל, גמרינן מינה מה אכילה בכזית אף שתייה בכזית:** משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין. אבל משנה ראשונה איפכא שמעינן לה, דגמרינן אכילה משתייה, ושיעור שתייה בנזיר רביעית, דגמרינן שכר שכר ממקדש, ומה שיעור איסור שתייה ברביעית, אף שיעור איסור אכילה ברביעית:

16. תוספות יום טוב מסכת נזיר פרק ו משנה א

עד שיאכל מן הענבים כזית. פירש הר"ב וה"ה לשיעור שתייה והיינו כמשנה האחרונה ור' עקיבא נמי הכי סבירא ליה דאמר כדי לצרף כזית. וכתבו התוס' [ד' ל"ח]. וקשה לר"ת דאין דרך התנא בשום מקום להקדים משנה אחרונה למשנה ראשונה בסדר. ועוד קשה דר' עקיבא כמשנה אחרונה שהקדימה והפסיק ביניהם במשנה ראשונה. ועוד קשה דלפי"ז היה לו לשנות במשנה ראשונה. עד שיאכל רביעית כיון דבאכילה פליגי דלישנא דמתני' משמע דבאכילה לא פליגי. לכן נראה לר"ת דמתני' דקתני ברישא עד שיאכל מן הענבים כזית היינו אליבא [דכולי עלמא] דבאכילה מודו כולי עלמא דבכזית ולא פליגי אלא בשתייה דמשנה ראשונה עד שישתה רביעית יין כדרך כל שתייה ולא גמר שתייה מאכילה ור' עקיבא גמר כיון דכתיב (במדבר ו) וענבים לחים וכו'. (מה ענבים). וי"ו קדריש דכתיב לעיל מיניה וכל משרת ענבים לא ישתה והשתא ו' דוענבים מוסיף על דלעיל דכי היכי דענבים בכזית. ה"נ שתייה הכתוב לעיל בכזית. ע"כ. ועוד כתבו ושתייה בכזית כיצד משערין מביאין זית אגור ושוקעין בכוס מלא יין [והיין יוצא ממנו] אם שותה כיוצא בו היינו כזית. ע"כ. [וכמו שהגהתי כן הוא בפירש"י בחולין דף ק"ח [ע"ב ד"ה חצי זית] וכ"כ בשם התוספתא דמכילתין פרק נזיר שאכל]:

17. ספר מנחת חינוך - מצוה שסח - אות טז

והנה לאו אחד הוא בשתייה וארבעה לאוין באכילה, ועיין בר"מ דברים שאין חייבים עליהם כגון סמדר וכו' עיין בר"מ כאן ה"ב ובהרב המחבר. והנה הלאו דשתייה הוא יין או חומץ אם הוא ראוי לשתייה, ולא דענבים לחים ויבשים ג"כ בראוי לאכילה, אך לאוין דחרצנים וזג דברים אלו אינם ראויים לאכילה, עיין נזיר ל"ד ע"ב תוס' ד"ה מחרצנים וכו', וכן מבואר בשבועות כ"ב ע"ב שבועה שלא אוכל חרצן בכמה וכו', כיון דלא מתאכיל בעיניה וכו'. אע"ג דכל איסורים שבתורה אינו חייב אם אינו ראוי לאכילה, שאני הכא שהתורה אסרה כן, כמו גיד הנשה שהתורה אסרה אף שהוא עץ בעלמא, הכי נמי כאן. והנה לענין השיעור, מאי דהוי שתייה כגון יין וחומץ השיעור ברביעית כמו שמבואר בש"ס ל"ח ע"ב, ובר"מ כאן ובפי"ד ממאכלות אסורות. וביין קרוש או שאר דברים שהם אכילה כגון ענבים וכו' הם בכזית ככל איסורי תורה. והנה פחות משיעור בודאי יש איסור תורה, ואין לוקין כמו כל איסורים. וגם בודאי אינו חייב על שלא כדרך אכילתו, כיון דכתיב אכילה, כמו כל האיסורים, ואף גיד הנשה אף שהתורה אסרה עץ בעלמא, מ"מ אין חייב אם עירב דבר מר וכו' הכא נמי, עיין באחרונים. וגם לענין הנאת גרונו ושאר דברים הנוהג בדבר אכילה, כמו שכתבנו כמה פעמים [מצוה ג' אות י' מצוה שי"ג אות ג'], הכי נמי כאן דהוי איסורי אכילה. ועיין בפרי מגדים יו"ד סי'

ס"ה [משב"ז סק"א ד"ה נסתפקתי] שכתב דאפשר דדין גיד הנשה אינו חייב אם אכל כזית בכדי אכילת פרס, דחילקו פטור כמו אבר מן החי, דחידוש הוא ע"ש, ולפי זה חצי שיעור ג"כ מותר דלא שייך חזי לאיצטרופי, כיון דאינו חייב בכדי אכילת פרס, והובא כמה פעמים בחיבור זה [מצוה ג' אות ח']. א"כ הכי נמי בחרצן דאינו ראוי לאכילה וחידוש הוא, א"כ חילקו פטור ואינו חייב בכדי אכילת פרס, וג"כ חצי שיעור מותר דלא חזי לאיצטרופי דג"כ חידוש הוא, והדברים עתיקים בענינים אלו וכתבנו כמה פעמים. והנה מבואר דהצירוף של מאכלות אסורות הוא בכדי אכילת פרס, בשיעור זה מצטרף, וביותר אינו מצטרף והוי כחצי שיעור כמבואר בר"מ פ"ד ממאכלות אסורות ה"ח. ופרס דעת הר"מ [שם] דהוא שלש ביצים, ויש סוברים [תוס' עירובין פ' ע"ב ד"ה אגב] דהוא ארבע ביצים, ואין כאן מקומו. אך שתיית איסור הצירוף מבואר בר"מ שם ה"ט דהוא כדי שתיית רביעית וביותר אין מצטרפין, וכן פסק הר"מ פ"ב משביתת עשור ה"ד דלאכילה בכדי אכילת פרס ולשתיה כדי רביעית וביותר אין מצטרף, והוא פחות הרבה מכדי אכילת פרס, ועיין בהרב המגיד שם והכסף משנה בהל' מאכלות אסורות כאן ה"ח מביאו, מה שתמהו על הר"מ מהש"ס דכריתות י"ג ע"א, ותירץ דלענין פסול גזיה החמירו ע"ש. ועיין ג"כ בטור או"ח סי' תרי"ב שהביא דעות אלו, א"כ בודאי לענין שתיית נזירות יין ג"כ הדין כן, והר"מ בפ"ד ממאכלות אסורות ה"ט הביא חלב ודם, אבל אין חילוק דכל האיסורים בשתייה הדין כך, וכי רוכלא הוא לחשוב, ופשוט. ...

18. חידושי בתרא-המסביר

ע"ט) לד: מתני' ר' אלעזר בן עזריה אומר אין חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג. ופירשו תוס' דף לה. ד"ה שני חרצנים שבאים בתוך הענב חג [א'] ח"ל מן הקליפה החרצנים [להגהת מהר"ב רנשבורג סק"ג צ"ל — החיצונה], לאפוקי שאם אכל כזית מן החרצנים או כזית מן הזגין אינו חייב עד שיאכל הגרעינין והקליפה החיצונה ע"כ. והעיר המסביר דלכאורה יש לפרש שהחרצן אסור בתורת בריה, אבל צ"ע דהא כנמלה דהוה איסור בריה, ומ"מ חייב כשאכל ממנו כזית, אע"פ שלא אכל כל הברי' ואילו לתוס' הנ"ל בראב"ע לא יתחייב, ויש לפרש ע"פ הגמ' דשבועות ריש כב. המחלקת דבברי' דלא הוי בר אכילה כעפר אין שיעור כזית, וחרצן לאו בר אכילה, ודומה לעפר, ולכן נשאר רק [שיעור] של ברי', אך קשה דהא גיד הנשה הוי איסור ברי', ואף דלא הוי בר אכילה (דקיי"ל דאין בגידין בנותן טעם), ומ"מ בגיד מתחייב לא רק באכילת הברי' אלא גם באכילת כזית (ע' רמב"ם ז"ל פ"ח דמאכלות אסורות ה"ב), וי"ל דהנה בגיד הנשה אם אכל ברי' וכזית לוקה רק פעם אחת כיון דדין בריה הוא [כתחליף] במקום כזית, משא"כ כנמלה לוקה פעמים, א' משום בריה, וא' משום כזית (ע' רמב"ם ספ"ב דמאכלות אסורות), דמוכח שבנמלה יש איסור מחודש של ברי' שאינו דוחה לאיסור כזית, בחרצן לראב"י י"ל דאיכא רק איסור מחודש של בריה בפני עצמו, דהא בעצם לאו בר אכילה הוא, ולא שייך איסור רגילה של אכילת כזית.

19. תפארת ציון

דברי רב יהודה ר' יוסי אומר וכו' אפשר לומר דטעם מחלקותם הוא בהמחלוקת דר"א ור' יהושע ניומא נ"ד ע"א [ד' יהודה ס"ל כר' יהושע דאמר עולם מן הצדדין נברא לכן ס"ל דדרך התורה דכה ברא הקב"ה העולם כמ"ש בהתחלת בראשית וכה] והקדים החיצונים להפנימי, ור' יוסי ס"ל כהחכמים וכו' דס"ל דעולם מאמצעיתו נברא לכן ס"ל דדרך הכתוב להקדים דבר הפנימי לחיצון:

20. חידושי בתרא-המסביר

פד) לד: עוד הקשה המסביר הנ"ל דהא כפסחים כד: "א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן, חוץ מבשר וחלב וכלאי הכרם ע"ש, וקשה דלמה לא הזכירו שם גם נזיר דהלא בחומץ לוקה אע"פ שאינו ראוי לשתייה, ולא קשה דהלא גם לא הזכירו שם נזיר שאכל חרצן דלוקה אע"פ שאינו ראוי לאכילה, ובאמת יש לחלק בין חפץ הראוי לאכילה אלא שהוא אוכלה באופן מזור, לאוכל חפץ שאינו ראוי בכלל לאכילה, אך קשה דהרמב"ם בפ"ד דמאכ"א הי"א מזכיר בין הפטורין "או שעירב דברים מרים כו' לתוך יין נסך כו' הרי זה פטור, ואמאי לא הזכיר נזיר ג"כ. גם בזה צ"ע בקושיה המסביר בסו"ד, דהא גם שם היה ראוי לאכילה והוא אוכלו באופן מזור ולכן פטור משא"כ בחרצן וחומץ אינו ראוי כ"כ לאכילה מעצם מציאותו.

21. תוספות מסכת נזיר דף לד עמוד ב ד"ה מה פרט

מה פרט מפורש בנזיר ענבים פרי אף (על) כל פרי - מפרש בסמוך לאיתויי בוסר ופסולת פרי ענבים שהתליעו ולמעט עלין ולולבין שאינו כעין הפרט אי מה פרט מפורש פרי גמור אף כל פרי גמור יש מפרשין דהכי פירושו ונמעט גם בוסר גם ענבים שהתליעו ולא נראה חדא דחומץ כתיב דהוי פסולת פרי ומאי שנא ענבים שהתליעו מחומץ וע"ק דאם נמעט תרווייהו מה אנו מרויחין בכלל ופרט מה שלא נכתב בפירוש וגם לשון פרי גמור משמע דאתי למעוטי פרי שאינו גמור כמו בוסר לכן נראה למורי דה"פ אף כל פרי גמור ולאפוקי בוסר אבל ענבים שהתליעו נרבה כעין הפרט ...

22. קרן אורה על מסכת נזיר דף לד/ב

תוס' בד"ה מחרצנים ועד זג למה לי כו'. והקשו הא איצטריך לאסור חרצנים וזג אע"ג דאין ראויין לאכילה. וקשה דא"כ היכי דרשינן להו לפרט כיון דאיצטרכו לגופיהו כמו לראב"ע דאמרינן דס"ל כ"א משום הכי דאיצטריך להו לגופא. ועוד אי חרצנים וזג אינן ראויין לאכילה אמאי אסורין בערלה. ובשבעות דף כ"ב אמרינן דחרצן אינו ראוי לאכילה בעיניה אלא ע"י תערובות ומ"מ נראה דלא איצטריך קרא להכי דמפסולת פרי שמעינן לה והכי איתא להדיא בספרי:

23. דף על הדף מסכת נזיר דף לד עמוד ב

בגמ': מה פרט מפורש בנזיר וכו'. כותבים בתוס' שענבים שהתליעו חייבים משום ערלה. ע"ש. והנה הגרי"ז מבריסק מביא שענבים שהתליעו פטורים מרבעי. וצריך ביאור מה ההבדל בין ערלה לרבעי. וכתב הגרי"ז: להתחייב בערלה לא צריך שם אוכל, אלא סגי בשם פרי. אבל ברבעי - צריך שיהיה גם שם אוכל, ולכן ענבים שהתליעו פטור מרבעי.

24. ערוך השולחן יורה דעה סימן פג סעיף טו

יש מיני דגים טהורים שקשקשיהם דקים מאד ואינם ניכרים ולכן אם כרכוהו בבגד או נתנו אותו בכלי מלא מים ונמצאו קשקשים מותר דלא הצריכה התורה קשקשים גדולים דווקא ולכן במינים שאינם ידועים לנו ועשו בחינה בכריכת בגד או במים ונמצאו קשקשים היא כשרה וכן אם העמידו הדג נגד השמש ורואין בו קשקשים קטנים מותר [גמ' פרק אין מעמידין ל"ט א] אמנם בראיה בעלמא אינו מועיל לפי מה שנתבאר דצריך שיהא ביכולת לקולפן ולכן לא כתבו הטור וש"ע לדין זה [עי' ש"ך סק"ב ולפמ"ש א"ש ודו"ק] ודע שדבר פשוט הוא דבדבר שצריך ראית עין אינו מועיל אם רואין ע"י זכוכית המגדלת הראיה וצריך לראות בעין עצמה וכן הוא בענינים שבכל התורה כולה במה שצריך ראית עין:

25. ערוך השולחן יורה דעה סימן פד סעיף לו

יש מי שכתב בשם חכמי הטבע דהמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין ספאקטיוו"א יראה בחומץ מלא תולעים והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר דהתולעים המתהוים בתלוש התירה התורה אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד במי גשמים מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם ובילדותי שמעתי מפי אחד שהיה במרחקים וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד כרבבות פעמים במים כל המיני ברואים ולפ"ז איך אנו שותים מים שהרי אלו הברואים נהוו במקורם אמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו דלא ניתנה תורה למלאכים דאל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים וכשהאדם פותח פיו בולע כמה מהם אלא ודאי דהבל יפצה פיהם ואף אם כן הוא כיון שאין העין שולט בהם לא כלום הוא אמנם כמה שהעין יכול לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק הוה שרץ גמור:

כלל ופרט וריבה ומיעוט

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ה/א

כדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעוט

2. תוספות שבועות דף ה/א

דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים שני פעמים כו' - תימה דר' ישמעאל תני ב"ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי הך מדה דשני כללות הסמוכו' דדרשינן בריבה ומיעוט:

3. תוספות רא"ש על שבועות דף ה/א

במים במים שני פעמים. אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעוט. תימה דא"כ הווי יותר מ"ג מדות ור' ישמעאל גופיה לא חשיב אלא י"ג מדות:

4. ריטב"א על מסכת שבועות דף ה/א

במים במים ב"פ וכו'. ומיהו לר"י גם זה נכלל במדת כלל ופרט וכלל שמונה ר"י ב' מידות שהתורה נדרשת בהם שאל"כ הווי להו לר"י י"ד מדות:

5. ספר תורת חיים על שבועות דף ה/א

דתנא דבי רבי ישמעאל במים במים וכו'. כתבו התוספות תימא דר' ישמעאל תני בשלש עשרה מדות התורה נדרשת והאיכא טפי וכו' יש לומר דר' ישמעאל כרבנן סבירא ליה דאמרי שתי כללות הסמוכות הטל פרט ביניהן ודונן בכלל ופרט ותנא דבי רבי ישמעאל לאו היינו רבי ישמעאל גופיה דהא בס"פ כיצד הרגל קאמר ש"ס מנה"מ אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא וכו' משמע דתנא דבי חזקיה לאו היינו חזקיה:

6. שערים מצויינים בהלכה-שבועות ד'

רבי דריש ריבוי ומיעוטי כו' ורבנן דרשי כללי ופרטי. כתב המאירי דלענין פסק יש מקומות שהולכין אחר כלל ופרט, ויש מקומות שהולכין אחר ריבוי ומיעוט. ובחי' הריטב"א למס' קידושין (כא:), כתב, דכל חד מן תנאי דריש כלל ופרט, או ריבה ומיעוט וריבה כפי שקיבלה מרבו באותו מקום, פעמים דאין הכי, ופעמים דאין הכי, וכן מוכח בהרבה מקומות. ועי' במשנה למלך (עבדים פ"ג ה"ט) שתמה עליו מהגמ' כאן דפריך ורבי דריש ריבוי ומיעוטי והא רבי כללי ופרטי דריש כו', ואם כדבריו איך הוכיחו בגמ' דרבי ס"ל כרע"ק מדדריש במקום אחר ריבוי ומיעוטי, אימא דהתם קיבל מרבו שיהא נדרש בריבוי ומיעוטי, והכא לגבי שבועות קיבל שיהא נדרש בכלל ופרט, ונשאר בצ"ע. אבל מהתוס' מס' גדה (ל. ד"ה ושי"מ) מבואר דמאן דדריש כללי ופרטי דריש כן בכל התורה. ועי' בתוס' לקמן

7. דף על הדף שבועות דף כו עמוד א

וכן נחום איש גמזו ה' דורש כל התורה כולה בריבוי מיעוט וריבוי, וכן ר"ע תלמידו גם כן קיבל ממנו מהלך זה לדרוש כל התורה בריבוי מיעוט וריבוי, הרי שישנו שני מהלכים איך לדרוש כל התורה כולה - בכלל ופרט וכלל, או בריבוי מיעוט וריבוי, ואילו לדברי הריטב"א אין כלל בזה, אלא הכל תלוי במקומות מקומות, שבמקום א' קיבלו לדרוש בכלל ופרט וכלל, ובמקום אחר קיבלו לדרוש בריבוי מיעוט וריבוי וצ"ע

8. דף על הדף שבועות דף כו עמוד א

בגמ': רבי עקיבא ששימש את נחום איש גם זו שהיה דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעוט כו'.
בברכות (ס' ע"ב) מובא שרבי עקיבא ה' רגיל לומר תמיד "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", ופעם אחת הלך בדרך ועמו חמור תרנגולת ונר, ובלילה לן ביער, והרוח כיבתה את הנר, ובא אר"י ואכל את החמור, וחתול אכל את התרנגולת, ואמר ע"ז ר"ע: גם זו לטובה, ולבסוף התברר שעבר שם או באותה לילה לגיון של חיילים, שלולא היו רואים אור הנר, או קולות החמור והתרנגולת, בודאי היו הורגים את ר"ע.
ובתענית (כ"א ע"ב) מובא שנחום איש גם זו היה רגיל לומר תמיד "גם זו לטובה", עיי"ש במעשה הידועה עם האבנים טובות ומרגלויות שהביא לקיסר, ונגנב ממנו, ומלאהו עפר, ולבסוף אותו עפר היפך להצים ובליסטראות וע"י זה ניצח המלך את אויביו.
וכתב שם בעיון יעקב שהיות שמצינו כאן שרבי עקיבא שימש - את "נחום איש גם זו" ולמד ממנו לדרוש את כל התורה בריבוי ומיעוט, כמו כן למד ממנו גם כן - מדה טובה זו לומר "גם זו לטובה", וגם בפיו של ר"ע היה תמיד לומר "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

9. שערים מצויינים בהלכה

אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעוט. הקשר בתוס' א"כ הוה להו יותר מ"ג מדות, ותנא דבי ר' ישמעאל לא חשיב אלא י"ג מדות התורה נדרשת בהן. ותירץ בחי' הריטב"א דגם זה נכלל במדת כלל ופרט שמנה ר' ישמעאל, שאם לא כן הוה להו לר' ישמעאל י"ד מדות. ובתורת חיים תירץ, דר' ישמעאל ס"ל כרבנן דאמרי שתי כללות הסמוכות הטל פרט כיניהן ודונן בכלל ופרט, ותנא דבי ר' ישמעאל לאו היינו ר' ישמעאל,

10. שערים מצויינים בהלכה

ובמס' ב"ק (כו:): משמע דתנא דבי חזקיה לאו היינו חזקיה. וע"ע בתורת חיים למס' ע"ז (ט). דהתוס' במס' פסחים (ה. ד"ה דברי) הביאו דפריך מר' ישמעאל אתנא דבי ר' ישמעאל. ועי' בהגהות מצפה איתן שהוכיח מכמה מקומות דר"י ותנא דבי ר"י היינו הך, ועיי"ש מה שפירש. וכן במס' מגילה (גג.) קאמר "קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל", אף שאחד מהם הוא תנא דבי ר' ישמעאל, ושם מתרץ "תרי תנאי ואליא דר' ישמעאל". ובחקרי לב מפרש, דכל דברי ר"י מתנא דבי ר"י הם, דהיינו תלמידיו, שהוא לא היה כותב דברי עצמו בשם ר"י והחולק עליו, ובודאי שהם דברי תלמידו.

אלא בשבועות נסיב [לה] אליבא דרע"ק וליה לא ס"ל. מפרש בתוס' הרא"ש, והאי דסתמה אע"ג דלא ס"ל, משום דבעי למיתני שתים שהן ארבע בהדי הדדי. וכ"כ בהגהות הרש"ש. ועי' בחי' הריטב"א לעיל (ד. ד"ה לא תימא) שהקשה, כיון דלא סבר לה אמאי נסיב לה, י"ל לפי שרוב בני הישיבה הסכימו עליה. ובהא דמצינו סתם דלא כרבי, עי' בדברינו במס' ב"ק (י. ד"ה ודלא כרבי).